

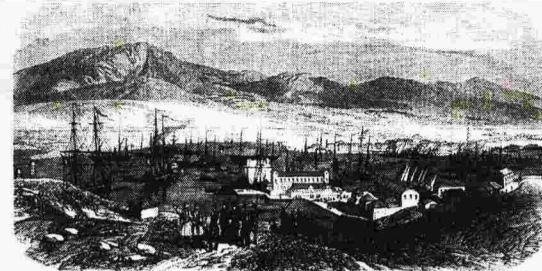
Πρώτο πλάνο

3

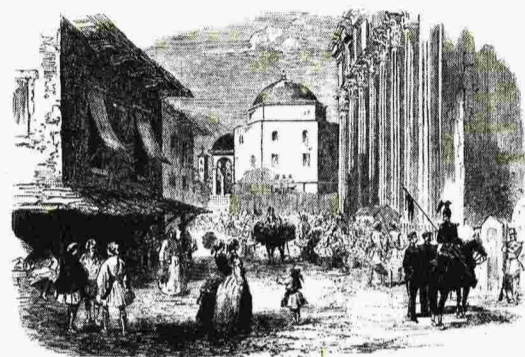

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΟΝ ΤΗΝ ΦΡΙΚΗΝ πρὸ ἐκπόρευσις εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ χολέρα κατὰ τὸ 1854. Τὸ σχεδιάγραμμα ἀπεικάζεται εἰς ἓνα ἀξιομαχικὸν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων τῆς κατεχθ.

Ο θάνατος πάνω από την Αθήνα. Σχεδιάγραμμα που αποδίδεται σε αξιωματικό των γαλλικών στρατευμάτων, δημοσιευμένο μεταγενέστερα στην εφημερίδα «Ελευθέρος Ανθρώπος»

Οι Γάλλοι στον Πειραιά το 1854. Γκραβούρα εποχής. Σε πρώτο πλάνο γάλλοι στρατιώτες που συνομιλούν με Έλληνες, ενώ πίσω στη θάλασσα ιστιοφόρα με τη γαλλική σημαία

Η οδός Αρεως στην Πλάκα τον Ιούλιο του 1854. Στα αριστερά η Βιβλιοθήκη του Αδριανού

«Ελούφαζε σαν την τίγρη πριν χυμήσει...»

Το «ρεπορτάζ» του νομικού Εμμανουήλ Λυκούδη το 1893 για την επιδημία ασιατικής χολέρας που έπληξε Αθήνα και Πειραιά το 1854, στα χρόνια του Κριμαϊκού Πολέμου

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΟΥΛΓΕΡΙΑΗ

«**Α**ργησε να ανέβει στις Αθήνας η Ξένη. Λες και βαριότανε χορτάτη από τον τρύγο που έκανε στον Πειραιά. Αλλά στο τέλος, αφού έως εις τας 20 Αυγούστου ερήμαξε τον Πειραιά, ελούφαζε και μόλις εις το τέλος Σεπτεμβρίου άρχισε να τρυγά εις τας Αθήνας τα πρώτα πριμαρόλια του θανάτου. Εν εις τας 29 Σεπτεμβρίου εις την οδόν Λυσικράτους. Άλλο εις τας 12 Οκτωβρίου εις την οδόν Νίκης και τρία ή τέσσερα εις το Γεράνι εις τας 16 Οκτωβρίου. Ετσι πρώτα πρώτα χτυπούσε ανάρια, σκόρπια. Λες κι εδοκίμαζε τη δύναμή της. Επειτα για μερικές ημέρες άφηνε να λησμονηθεί. Ηθελε να κάμει τον κόσμο να ξεθαρρέψει, όπως το θηρίο αφήνει λάσκο το θύμα του να δοκιμάσει τη φυγή, για να το σπαράξει έπειτα σ' ένα πίδαγμα με περισσότερη ευχαρίστηση. Ο κόσμος εξεθάρρευε και εγύριζε η γαλήνη στα πρόσωπα και το χαμόγελο στο στόμα. Μα αυτή έβουσκε σαν την κρυμμένη τη φωτιά, ελούφαζε σαν την τίγρη πριν χυμήσει,

εσέρνονταν κρυφοδάγκατη οκιά...». Όταν η επιδημία ασιατικής χολέρας χτύπησε την Αθήνα, το 1854, ο Εμμανουήλ Λυκούδης ήταν πέντε ετών. Ως συγγραφέας και μελετητής πλέον κατέγραψε εικόνες της το 1893 στην «Ξένη του 1854», αφήγημα που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Εστία». Λόγω της επικαιρότητας, οι εκδόσεις Πατάκη επανακυκλοφορούν αυτές τις ημέρες την αφήγηση, με εισαγωγικό σημείωμα του Σπύρου Τσακνιά (και αφού η πρώτη έκδοσή του 1998 θεωρείται εξαντλημένη).

Το ιστορικό πλαίσιο είναι η Ελλάδα του Οθωνα και η θέση της κατά την εξέλιξη του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1855). Αιτία, ως γνωστόν, θεωρήθηκε η απαίτηση της Ρωσίας από τον σουλτάνο να της αναγνωρίσει το δικαίωμα προστασίας των ορθοδόξων που απέρρευε, κατά τη δική της ερμηνεία, από τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774). Με τη στήριξη κυρίως της Γαλλίας, αλλά και της Αγγλίας, η Πύλη αρνήθηκε να ικανοποιήσει αυτή την αξίωση, με συνέπεια τον Μάιο του 1853 να εισέλθουν τα ρωσικά στρατεύματα

στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Ο Κριμαϊκός Πόλεμος άρχισε, αφού πρώτα Αγγλία και Γαλλία υπέγραψαν συνθήκη συμμαχίας με την Πύλη, τον Μάρτιο του 1854.

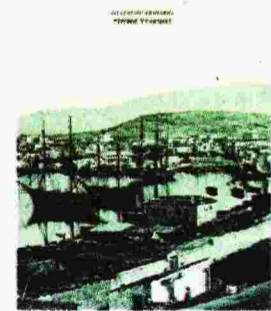
Στο πλαίσιο αυτό, ο Οθωνας φιλοδοξούσε να έχει ορισμένα εδαφικά κέρδη. Κατέφυγε μάλιστα «στον ακήρυχτο πόλεμο, με ανταρτικά σώματα που εισέδυσαν στις υπόδουλες περιοχές της Θεσσαλίας και της Ηπείρου», όπως σημειώνει ο Σπύρος Τσακνιάς. Η απάντηση των ξένων δυνάμεων ήταν να κατεβάσουν ισχυρές μοίρες του συμμαχικού στόλου στον Πειραιά, όπου αποβίβασαν αγήματα. Ταυτόχρονα καταπιγόνταν η επανάσταση στην Ηπειρο και τη Θεσσαλία, όπου ετοιμαζόταν να πάει ο Οθωνας για να ξεσηκώσει τους υπόδουλους Έλληνες. Με την απειλή της εκθρόνισης, ο βασιλιάς αποκήρυξε τους αντάρτες και κάλεσε τον Μαυροκορδάτο, πρεσβευτή τότε στο Παρίσι, να σχηματίσει νέα κυβέρνηση (αντικαθιστώντας εκείνη του Αντώνιου Κριεζή), η οποία επιβίωσε μόλις τέσσερις μήνες και έμεινε στην Ιστορία ως το «Υπουργείον της Κατοχής».

Η επιδημία χολέρας σημειώθηκε τον Ιούλιο του 1854 και εξαρχής το ξέσπασμά της αποδόθηκε στα ξένα στρατεύματα (εξού και «η Ξένη»). Όπως σημείωναν πρόσφατα οι ιστορικοί Άγγελος Κουτσολαμπρόπουλος και Στέφανος Καβαλλιεράκης σε σχετικό σημείωμα («Πρόσωπα», 4/4): «Ο γάλλος διοικητής Μπαρμπιέ ντε Τινάν δεν ενέκρινε τη δημιουργία ειδικής ζώνης και έτσι η αντίδραση τόσο των διοικητών των αγγλογαλλικών στρατευμάτων... όσο και των τοπικών Αρχών του Πειραιά ήρθε με, βαρύνουσας σημασίας, καθυστέρηση... Στη διεύθυνση του υγειονομικού τμήματος του ελληνικού βασιλείου βρισκόταν ένα ανώτατο υγειονομικό συμβούλιο, στα πρότυπα των Collegia Medica και Collegia Sanitatis στην Ευρώπη, το Ιατροσυνέδριο. Αυτό, σε συνεργασία με τον γραμματέα των Εσωτερικών, αποφάσισε τον αποκλεισμό του Πειραιά».

ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΙΕΡΕΙΣ. Διαβάζοντας τις περιγραφές του Εμμανουήλ Λυκούδη, ο οποίος τιμήθηκε αργότερα με το αξίωμα του Νομικού Συμβούλου του Κράτους, εντοπίζει κανείς ομοιότητες και διαφορές από τις πρόσφατες περιγραφές για την περίοδο των περιοριστι-

κών μέτρων της πανδημίας. Γράφει για τους γιατρούς της εποχής του: «Υπήρξαν, είν' αλήθεια, ιατροί ήρωες, γεμάτοι αφοσίωσι, θάρρος, αφιλοκέρδεια. Ένας από αυτούς βοηθώντας τους δυστυχισμένους, χωρίς μισθό, χωρίς αμοιβή, ο Σταυρίδης, έδωσε και τη ζωή του την πολυτίμη». Για το δεύτερο κύμα της επιδημίας: «Το δρεπάνι της ακούραστης εργάτισσας του Θανάτου άρχισε να δουλεύει αλύπτα από τις 7 Νοεμβρίου. Αλλά η φρικτή καταστροφή, τόση όπου ανάλογα στο λίγο πληθυσμό που απέμεινε στις Αθήνας, σε καμμία άλλη πόλη δεν έφερε ποτέ η χολέρα (σ.σ.: υπολογίζεται ότι τελικά θα πεθάνουν 3.000 Αθηναίοι από τον πληθυσμό των

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΛΥΚΟΥΔΗΣ
«Η Ξένη του 1854»

Εμμανουήλ Λυκούδης
Η ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854

Εισαγωγικό σημείωμα
Σπύρος Τσακνιάς
Εκδ. Πατάκη, σελ. 90

30.000, καθώς και 800 γάλλοι ναύτες), εξέσπασε από τας δέκα του μηνός. Για πέντε ημέρες δεν ήταν πλειά επιδημία αυτή. Ήταν εξολοθρευμός. Ολόκληρες γειτονίες στο ψυχομάχημα». Για τη στάση ορισμένων ιερέων: «Επειδή ο μητροπολίτης Νεόφυτος πολύ σωστά εμπόδισε το κήρυγμα μέσα εις τις εκκλησίες, για να μη βρισκν μαζωμένη τροφή η αρρώστια, ένας ιερωμένος εδημοσίευσε διά ψυχικήν ωφέλειαν το λόγο που θα έβγαζε στην εκκλησία, με διαμαρτύρησι γιατί τάχα να εμποδισθή ο άμβων... Αν λοιπόν έλειψαν πραγματικώς από τους δυστυχισμένους της Εκκλησίας οι ευχές, δεν είναι δική τους αμαρτία». Και για τις επιπτώσεις στην ψυχολογία: «Ο όχλος, επειδή δεν εύρισκε στην ψυχή του αυτό το θάρρος, το ζήτησε στο γλέντι, στο μεθύσι. Και τόση ήταν των ημερών εκείνων η κραιπάλη, ώστε εσώθηκαν τα κρασιά του περασμένου χρόνου και οι πολλοί εμεθούσαν με τον άβραστο ακόμα μούστο, αυξάνοντας την τροφή της επιδημίας».

